

Mikszáth Kálmán és a »Magyar Hírlap«

A Mikszáth-szakirodalom többé-kevésbé megkísérelte nyomon követni azoknak a sajtóorgánumoknak sorát, amelyek hasábjain az író pályája során szerepelt. A Mikszáth kritikai kiadás sajátos feladatának tartja e fórumok további gondos számbavételét, hogy ezzel nemcsak teljessé tegye az író megnyilatkozási helyeinek számát, hanem feltárja azokat a Mikszáth-írásokat is, amelyek az évtizedek folyamán a feledés homályába merültek. Így Bisztray Gyula az *Elbeszélések* ciklus harmadik kötetében *Az elbeszélő Mikszáth fórumai 1870—1877* címmel összegezte a pályakezdő közlési helyeit.¹ Külön szólt első tárcáit, karcolatait közlő orgánumok soráról *A publicista Mikszáth fórumai* című összeállításában,² illetőleg első szerkesztői próbálkozásairól, a *Magyar Néplap* és a *Mulattató* irányításáról.³ E sort folytatta a *Mikszáth a Budapesti Napilapnál* c. összegzés.⁴ A szegedi évek termését összeállítva Nacsády József és Bisztray Gyula két ízben szólt Mikszáth és a *Szegedi Napló* kapcsolatáról,⁵ majd ezt követően a Budapestre való visszatérése után a *Pesti Hírlaphoz* való kerülésének körülményeit foglalta össze Bisztray Gyula,⁶ de szólt a másik fővárosi orgánumról, az *Ország-Világról* is.⁷

A jelen tanulmány szerzője *Mikszáth a Magyarország és a Nagyvilág társ-szerkesztője* címmel összegezte írónk következő lapszerkesztési kísérletét.⁸ Az 1880-as évek közepén Mikszáth Kálmán egy újabb lapolapítási kísérletet tett: Bartók Lajossal közösen megindította az *Úram-bátyám* című élelapt, amelyet ugyan nagy kedvvel és lelkesedéssel bocsátott útjára, de hamarosan kedveszegetten felhagyott további szerkesztésével.⁹

A pályakezdés kísérletei és az 1880-as évek kudarcai után Mikszáth nem tett további lépéseket, hogy önálló sajtóorgánumhoz jusson. Az 1890-es évek elején, Tisza Kálmán tizenöt éves kormányzásának bukással végződő korszaka után egy évvel, 1891-ben Mikszáth egy időre elhagyta a biztos publikálási fórumot és az országos hírnevet biztosító napilapot, a Légrády Károly tulajdonában levő *Pesti Hírlapot*. A Mikszáth szakirodalom még csak futó említést sem tett e lépésről, és nem fordított nagyobb figyelmet erre a mozzanatra.

¹ Mikszáth Kálmán *Összes Művei* (továbbiakban: MKÖM) 29. köt. 229—241.

² MKÖM 51. köt. 206—211.

³ MKÖM 59. köt. 211—217.

⁴ MKÖM 53. köt. 257—267.

⁵ MKÖM 55. köt. 171—179.; MKÖM 60. köt. 253—257.

⁶ MKÖM 61. köt. 137—144.

⁷ MKÖM 61. köt. 224—228.

⁸ MKÖM 67. köt. 365—369.

⁹ L. erről szóló összegzésünket a MKÖM 37. köt. 150—156.

Életművének első számba vevője, Rubinyi Mózes sem szól arról, hogy egy fél évig a *Magyar Hírlap* főmunkatársa volt, csupán az ott megjelent írásai egy részét sorolta be a Hátrahagyott Iratok megfelelő köteteibe. Úgy vélte: ez a félév csupán a *Pesti Hírlap* mellett újabb közlési lehetőségül szolgált az írónak. Nem szól e szerkesztőség változtatásáról Várdai Béla sem az 1910-es jubileumra megjelent életrajzában.¹⁰ De Mikszáth Kálmánné sem említi e tényét *Visszaemlékezései*-ben, csak a *Pesti Hírlap*ról és a későbbi, 1897-es *Országos Hírlap* szerkesztésének történetéről beszélt.¹¹ Schöpflin Aladár az író pályáját bemutató könyvében nem sokat foglalkozott írónk redakcióival, a *Pesti Hírlapot*, az *Országos Hírlapot* és *Az Újságot* éppen csak megemlíti.¹² Hasonlóan tett Király István is monográfiájában.¹³ A kritikai kiadásban, a *Galamb a kalitkában* c. regényhez fűzött jegyzetapparátusban Bisztray Gyula a *Magyar Hírlap*ról csak az első közlési forrásnak kijáró információt közli.¹⁴

A legfrissebb textológiai kutatások arra mutatnak, hogy Mikszáth kiválása a *Pesti Hírlap*ból, és csatlakozása a *Magyar Hírlap*hoz nem véletlen műve volt, hanem politikai és társadalmi erődökre mutat. Pontosabban a szálak a Tiszarezsím bukásához vezethetők vissza.

Tisza Kálmán 1890. márc. 13-i lemondása után az eddig egységesnek tűnő szabadelvű párt csoportokra bomlott, előbb a pártvezérség és a miniszterelnöki poszt betöltésének aspirációi osztották meg a kormányzó pártot, majd a miniszterelnökké kinevezett Szapáry Gyula gróf és a szabadelvű párt csoportjai között támadtak konfliktusok. Ezek hol halványabban, hol erősebben tükröződtek Mikszáth publicisztikai írásaiban, a parlament eseményeinek kommentálásában.¹⁵ Mikszáth — mint ezekből az írásokból kitűnt — érzelmeiben és politikai felfogásában a Tisza Kálmán köré tömörült szabadelvű párti képviselők köréhez tartozott. A személyes kötődés nem szűnt meg, hanem még felerősödött az 1891-es évben, ez leginkább érződik a *Tisza-klókk, keddi vacsorák* c. karcolatában, amelyben a látszólagos szenvtelenség mögött megnyilvánul a „generális” iránti vonzalma, de ezek a motívumok színezik az *Egy újságíró, egy mérsáros és egy miniszterelnök* című, a még miniszterelnök Tisza Kálmán habitusát felidéző cikkét is, továbbá Tisza Kálmánné a nagyváradi „Erzsébet” nőegylet vezetőségével folytatott hadakozásáról szármot adó cikke is.¹⁶

A szabadelvű párton belüli csoportosulásnak lehetett a következménye az is, hogy az 1891-es év első hónapjaiban a Szapáry Gyulával erdélyi politikájával szembe kerülő Horváth Gyula egy új napilap megindítására szánta magát. A politikai erők, az azokkal párosult pénzügyi megfontolások részletes feltárása még további politikatörténeti és sajtótörténeti kutatásokat kíván, és ennek elvégzése nem e tanulmány feladata. De az valószínű, hogy Horváth Gyula Szapáry-ellenes indíttatása és Mikszáth Kálmán Tisza Kálmán iránt érzett vonzalma szerepet játszhatott abban, hogy írónk csatlakozott Horváth Gyulához, akit még szegedi újságíró korából ismert, és politikai pálya-

¹⁰ »Mikszáth Kálmán«. Bp., 1910.

¹¹ Bp., 1922. 152—156., 179—185.

¹² Bp., 1940.

¹³ Bp., 1952.

¹⁴ MKÖM 4. köt. 171—172.]

¹⁵ L. erről a MKÖM 79. kötetének több megnyilatkozását.

¹⁶ L. ezeket az írásokat a MKÖM sajtó alatt levő 80. kötetében.

futását figyelemmel kísérte, parlamenti szerepléseit *A t. Házból* c. karcolataiban rokonszenvvel regisztrálta.¹⁷

Horváth Gyula és Mikszáth Kálmán tervezett együttműködéséről a sajtó elég korán tudomást szerzett. Az első ilyen híradás a függetlenségi mandátummal rendelkező Benedek Elek pártpolitikai színezetű kommentárjában látott napvilágot, az általa szerkesztett *Ország-Világ* hasábjain, a heti eseményeket kommentáló »A hétről« c. rovatban, a szokásos Székely Huszár névjelzéssel közölt cikkben. A vonatkozó részek a következők:

„... Mióta Tisza Kálmán megbukott, a veréb is azt csiripel, hogy: megbukott Tisza, de él a Tisza-klikk. Jobb oldalról ezt váltig tagadják, Tiszáék és Szapáryék egyaránt, hanem azért önkéntelenül újra meg újra elárulják, hogy a régi rend és régi békeségnek vége. Szapáry nem érzi magát biztonságban, s Tisza embereit vagy lenyaktilozza, vagy szép szerével a maga pártjára csalogatja. Ma már a verebek is azt csiripelik, hogy Horváth Gyula többé nem a Tisza embere, de még Mikszáth Kálmán se, a ravasz palóc. Március idusán ez a két lófő újságot indít, kormánypártit természetesen. Van is rá pénzük, száz-ezer forint, s abból húszezeret Szapáry jegyzett volna alá. Legyen így vagy úgy; emberemlékezet óta mindig elég volt, sőt nagyonis sok egy kormánypárti lap is, ha tehát Horváth Gyuláék lapot indítanak, ez csak a félhivatalos »Nemzet« életére törhet, mely még mindig nem tudja felejtetni — Tisza generálist és kisebb-nagyobb dolgokban egyre jelét adja Tisza iránt való nagyon erős szimpátiájának, ellenben Szapáry iránt sehogy sem tud fölmelegedni. Ez az állapot szüli meg a Horváth Gyula újságját, s ezt az állapotot átkozhatja elsősorban Légrády úr, ha Mikszáthot elveszíti. Mert erősebben, mint valaha, tartja magát a hír, hogy a jó palóc nemcsak Tiszának fordít hátát, de Légrádynak is, ami különben még némi vigaszul szolgálhat a köztiszteletben és spárगतenyésztésben megőszült főrendiházi tag-jelöltnek, ha Tiszával egyszerre fordít neki hátát az összes jó palócok legravaszabb palóca. — Csakugyan elhagyja Mikszáth a Pesti Hírlapot? — kérdem egy bennfentes úrtól. — Úgy látszik — volt a felelet. — De még valószínűbb, hogy csak föllebb licitáltatja magát. Majd szállít ő mind a két újságnak puskaport, csak az a kérdés, hogy melyiknek szállítja a szárazat, s melyiknek a vízeset...»¹⁸

A kommentárba a személyes élen kívül egy információs tévedés is bele került: a szükséges tőke biztosításához természetesen Szapáry Gyula nem járult hozzá, ezt különben az *Ország-Világ* egyik későbbi írásában maga Benedek Elek is elismerte.¹⁹

A tervezett lapalapításról rövidebb-hosszabb hírekben a fővárosi lapok beszámoltak, a *Nemzet* lakonikusan közölte olvasóival: „Magyar Hírlap címmel március 21-től kezdve Horváth Gyula országgyűlési képviselő új napilapot indít. A lap főmunkatársául Mikszáth Kálmán... van megnevezve.”²⁰

A *Pesti Hírlap* pedig hallgatásba burkolódzott. Nem írt sem a hírlapindításról, sem Mikszáth vállalt főmunkatársi szerepéről. Minden valószínűség szerint még meg akarták várni a végső fejleményeket.

Nem így tett Benedek Elek: hetilapjában az *Ország-Világ*ban eléggé vitriolos tollal ad számot a *Magyar Hírlap* körüli propagandakampányról és Mikszáth személyével kapcsolatos hírekről. A következőket írta »A hétről« c. rovatban:

„az Andrassy úton, ahol... nini, hát mi lánggal égő csoda az a gomolygó tömeg feje fölött? Hosszú póznákon egy kis ketrec-féle s a négy oldala csak úgy ragyog, tündöklök a belső fényességtől. Egy, kettő, három négy — tíz pózna mozog, halad tovább, tovább ki

¹⁷ L. a MKÖM 62. kötetétől a 79. kötetekben olvasható, Horváth Gyulával foglalkozó megjegyzéseket, elemzéseket és méltatásokat.

¹⁸ *Ország-Világ*, 1891. febr. 14., 7. sz. 113.

¹⁹ 1891. máj. 16., 20. sz. 318.

²⁰ 1891. márc. 14. 72. sz. 2.

a városerdő felé, mind a tíz úgy ragyog veszedelmes konkurenciát okozván a légszeszvilágításnak, melynek már úgyis annyi főfájást okoz a villamos világítás. Ha légszesztársulati ember volnék, egy mázsás teher esnék le a szívemről, mert amint közelebb jutok a fura menethez, ökölnyi betűvel ordít rám:

MAGYAR HIRLAP

főszerkesztő: Horváth Gyula
főmunkatárs: Mikszáth Kálmán

A konkurencia tehát nem a légszesztársulatnak szól, hanem Légrády Károlynak. Amint a lampionos menet után haladok, s nézem, nézem, egyre nézem a ragyogó plakátbetűket, egy pillanatra azt hiszem, hogy körmenetbe kerültem s bár senki más nem énekel, a járó-kelők zsongásába önkéntelenül dudolom bele halk, méla hangon:

Aléluja! aléluja!
Főszerkesztő Horváth Gyula
Főmunkatárs Mikszáth Kálmán
Pesti Hírlaptól megválván . . .
Aléluja, aléluja!

. . . egy lóvonati kocsi állotta utamat. Szent Habakuk! Ezen is: Főszerkesztő Horváth Gyula, főmunkatárs Mikszáth Kálmán. Jött egymásután tíz húsz vonat (ilyenkor sűrűn jönnek) s mindegyiken ugyanazok a nevek . . .

. . . Tehát a *Magyar Hírlap* megindul. Visszavonhatatlanul, kétségtelenül. S olyan hangos reklámmal, akárcsak egy amerikai újság. A közönség tényleg kezd érdeklődni az új vállalkozás iránt, habár sok a gyerekes a reklámjában. (Pl. a lampionokat is gyerekek viszik.) Egy pompás bonmot is jár szájról szájra. Azt beszélnek, hogy a Magyar Hírlap rengeteg summát fizet Mikszáthnak, csak ne írjon a Pesti Hírlapba, viszont a Pesti Hírlap is, csak ne írjon a Magyar Hírlapba. Így aztán a jó palóc fejedelmi fizetést húz s nem dolgozik sem ide, sem oda . . ."²¹

A lapindítással kapcsolatban további érdekes elgondolásról számolt be *A Hét* következő nap megjelent kommunikéje: kedvezményt kap az, aki a napilapra és a heti lapra egyszerre előfizet. E híren kívül érdekes az a mód is, ahogyan Kiss József lapja a *Magyar Hírlap* célkitűzését kommentálja:

„Magyar Hírlap lesz a címe annak a nagy napilapnak, mely e hó 21-dikén indul meg a fővárosban és amely iránt az egész országban nagy az érdeklődés. A »Magyar Hírlap« szerkesztője Horváth Gyula, főmunkatársa Mikszáth lesz, segédszerkesztője pedig Fejérváry Sándor. Az új lap, amelynek alaptőkéje majdnem eléri a 200,000 forintot, szabad-elvű programot tűzött ki, de azért teljesen független lesz úgy a kormánytól, mint a párttól. Mutatványszámait e hó 21-től a végeig jelennek meg, s előfizetni rá áprilistól lehet, illetőleg az előfizetés ideje ettől a naptól kezdődik. Részünkről igen melegen ajánljuk a lapot . . ."²²

A szándékos és szándéktalan hírverés után a *Magyar Hírlap* első mutatványszáma 1891. márc. 21-én, szombaton került ki az utcára. Az első számban látott napvilágot Mikszáth Kálmán írása, tüntetőleg a *Pesti Hírlap*nál kialakított Scarron szignóval, *Apróságok* címmel beszámolva a közigazgatási törvényjavaslat bizottsági tárgyalásáról. Az első számban a 4. lapon hangulatos cikkben adnak hírt az új lap műhelyéről, az Újvilág utcában kialakított szerkesztőségi szobák atmoszférájáról, több írásban szólnak a lap célkitűzésé-

²¹ *Ország-Világ*, 1891. márc. 14. 11. sz. 178.

²² *A Hét*, 1891. márc. 15. 11. sz. 176.

ről. Ezek közül — valószínűleg Horváth Gyula megfogalmazásában — a legmarkánsabb a *Szerkesztői üzenetek* élén álló program-megfogalmazás. Elsőnek ezt idézzük:

„Számos levélre, mely e lapok szerkesztőjéhez érkezett, itt válaszolok:

Mindenek előtt köszönöm azt a meleg érdeklődést, melyet e lap iránt tanúsítanak, igyekezni fogok azt fölállított programom beváltásával meghálálni. Ama több felől hozzám intézett kérdésre, hogy vajon lapom nem fog-e a szabadelvű párt megbontására eszközül szolgálni? válaszom ez: »sem én, sem lapom nem áll párt, hanem az eszmék szolgálatában«, a pártbani inkompatibilitás esete beállhat a képviselőre, de a szerkesztőre nem, ez pedig maradok még az esetben is. Különben meg vagyok győződve, hogy az elvek hű szolgálata nem a pártok fölbontására, hanem annak megerősítésére vezet. A független gondolkodás, az őszinte szó kimondása, a tárgyilagos kritika a szabadelvű eszmék a demokratikus irányú nem ellenkezhetik a szabadelvű párt nyílt programjával. Emberekkel jöhetek kollízióba, de a párt országszerte hirdetett programjával nem; ha pedig e nem várt eset beállana, akkor az igazunk fölött ítélni fog az ország közvéleménye, én ebbe eleve megnyugszom.»

A lap elgondolásait és munkatársi gárdája bemutatását a hagyományos előfizetési felhívás tartalmazza a lap első számának 17. lapján. Ez a következőképpen fogalmaz:

„Előfizetési felhívás

a

»Magyar Hírlap«-ra

Felelős szerkesztő: *Horváth Gyula* országgyűlési képviselő, főmunkatárs: *Mikszáth Kálmán* országgyűlési képviselő, helyettes szerkesztő: *Fenyő Sándor*.

A »Magyar Hírlap«-pal teljesen független, csak a közvéleményre és saját meggyőződésére támaszkodó lapot adunk a magyar olvasóközönség kezébe. Nem leszünk csatlósai sem a politikai, sem a pénzügyi világ hatalmasainak, de igaz és mindenkor szókimondó bajnokai a liberalizmusnak és demokráciának. Csak a nemzet és állam érdekei fognak szemünk előtt lebegni. Ezeket fogja szolgálni lapunk minden rovata, minden sora.

A »Magyar Hírlap« politikai cikkeit a parlamentnek, a publicisztikának kiváló férfiai fogják írni.

A »Magyar Hírlap« célja, a közönséget lelkiismeretesen, tárgyilagosan tájékoztatni a nap eseményei felől. Lapunk gondot fog fordítani arra, hogy az országgyűlés minden mozzanatát objektív módon és behatóan ismertesse. E tekintetben semmiféle párttaktikának szolgálatában állni nem fog. Ugyanez a szellem fog vezérelni bennünket a főváros közügyeinek megbeszélésénél. Közgazdaságunkat szellemben és érdekei érvényesítésében magyarrá tenni, lapunk egyik főfeladatát fogja képezni. Méltó pártolásra fog nálunk találni minden jogos gazdasági érdek, de a legerélyesebb visszautasításra minden elhatalmasodni akaró és joggatlan gazdasági törekvés. Kulturális intézményeinket, melyek a magyarságot szolgálják, kiváló figyelemben akarjuk részesíteni. Színházainkkal szemben mindig tárgyilagos kritikát fogunk gyakorolni és különös gondoskodásunk tárgya lesz, hogy regény- és tárca-rovataink tartalmas és szelleműdű olvasmányokat nyújtsanak, melyek éppúgy, mint a lapnak többi rovata, a komoly irodalmi igényeknek is meg fognak felelni.»

Ezután a hazai és külföldi tudósítói hálózatot emelik ki, majd felsorolják az állandó belső munkatársakat: Abonyi Árpád, Ambrus Zoltán, Báttaszéky Lajos, Füredi Mór, György Endre, Imrey Ferenc, Janovics Pál, Kürthy Emil, Kohn Dávid, Kálnoki Izidor, Szomaházy István, Szemere Attila, Szeredai-Sváb Leó, Szabó Endre, Szemere Huba, Zilahi Kiss Béla. A külső munkatársak sorában Agai Adolf, Bródy Sándor, Csiky Gergely, Kabos Ede, Kiss József, Porzsolt Kálmán, Pósa Lajos, Szana Tanás, Törs Kálmán, Vajda János neve mellett több szabadelvű párti és függetlenségi párti képviselő nevét is beillesztették a listába.

A *Magyar Hírlap* következő napi számai kibontakoztatták a szerkesztőség elképzeléseit, sőt kifejezetten ilyen céllal több írást meg is jelentettek.²³

A „Szerkesztőségi üzenetek”-ben fel-felbukkannak Mikszáthra vonatkozó megjegyzések. Így a lap 3. számában „őszinte ember Budapesten” jelzésű levélre a következőt válaszolták:

„Őn azt írja, hogy lapunkra szükség nem volt, politikai nézeteinknek hívei nincsenek, Mikszáth Kálmánt pedig elnevezi paraszt-novellistának. Őn úgy látszik konfundálja az együgyűséget az őszinteséggel, mert különben nem szerezte volna nekünk azt az örömet, hogy levelezőlapjának olvasása által hangos derűtségben tartja tíz percen keresztül szerkesztőségünk összes tagjait. Scarronunk nevetett legjobb ízűen a nyájas kritikán, mellyel őn az ő irodalmi működését méltatta.”²⁴

A lap márc. 29-i számában „P. P. P. Budapest” jeligés levélre pedig a következőt válaszolták:

„Ami pedig az országgyűlést illeti, mi is sejdítjük, hogy ez igen sokakat érdekel, s meg lehet győződve, hogy ezzel a rovattal nem fogunk röviden elbánni. Sőt kiváló súlyt helyezünk arra, hogy az országgyűlési rovatunk kitűnő legyen, úgy a kommentálás, mint az események előadása tekintetében. Scarron itt fogja folytatni országgyűlési karcolatait, s ez talán szolgálhat némi garanciául. Szíves jóakarátát szívünkéből köszönjük.”²⁵

A *Magyar Hírlap* 1891. márc. 30-i számában, az első két lapon sorozatosan összegzik az egyes rovatokkal kapcsolatos elképzeléseket, szólnak a vezércikkek, a tárcák, az apró cikkek szerkesztési elveiről és külön hangsúllyal, mindezeket megelőzve a következőket írták a parlamenti tudósításokról:

„A t. Házból Mikszáth Kálmán ez országszerte népszerű rovatot e helyen fogja folytatni, egy-egy teljes képet hozva a képviselőház érdekesebb üléseiről a humor szemüvegén át; tolla megcsipkedi a ferdeségeket, kiemeli a komikumot akár a baloldalon akár a jobboldalon, ott ahol meglátja. A karcolatok, melyek őt a ház karzatáról a ház földszintjére vitték, függetlenek lesznek minden irányban még akkor is, ha őt a földszintről ismét visszavinnék a karzatra.”

A *Magyar Hírlap* mutatóványaszámairól a többi sajtóorgánium is hírt adott. A *Fővárosi Lapok* rövid hírben számolt be az első szám megjelenéséről,²⁶ a *Vasárnapi Újság* »Új napilapok« c. hírében egyszerre adott számot a *Magyar Hírlap* és a Verhovay Gyula szerkesztette *Független Újság* megjelenéséről.²⁷ A *Hét* — a két szerkesztőség között kialakult társulásra való tekintettel — melegen ünnepelte a szerkesztőt és új lapját: Horváth Gyuláról személyes hangú portrét közölt, amelyet a következő sorokkal fejezett be: Horváth Gyulának „... emberekről vagy a viszonyokról mondott ítéletei mindig találóak, néha néha pompásak, leszámítva azt, hogy ő is, mint minden szellemes ember vagy nagyító, vagy kicsinyítő üveget használ. E sorok írója nem nyúlt az üvegek egyikéhez sem, hanem objektív szemmel mérte meg Horváth Gyulát, ki most megalapítván Mikszáthtal a Magyar Hírlapot, új működési körben lép az olvasóközönség elé.”²⁸ A *Hét* következő számában br. Kemény Endre verssel köszöntötte az új napilapot.²⁹

²³ Pl. *A Magyar Hírlap és a közönség*, 1891. márc. 24., 5.

²⁴ 1891. márc. 23. 11.

²⁵ I. h. 7.

²⁶ *Fővárosi Lapok*, 1891. márc. 22. 80. sz. 584.

²⁷ *Vasárnapi Újság*, 1891. márc. 29. 13. sz. 209.

²⁸ C. M.: »Horváth Gyula«, *A Hét*, 1891. márc. 22. 12. sz. 179—180.

²⁹ *A Hét*, 1891. márc. 29., 13. sz. 209—210.

A tárgyszerű beszámoló sorokon, a baráti elismerés szavain kívül a bírálat a kétkedés is kicsendült a fogadtatás visszhangjából. Benedek Elek a következőket írta a lapról, szerkesztőjéről és főmunkatársáról:

»... A Magyar Hírlapot épp olyan kaliberű újságírók írják és ollózzák össze, mint a többi. Ezek az emberek egyáltalán nem friss erők, de épp úgy el vannak csigázva, épp úgy meg vannak kopva, mint a többi kollegájuk, akikkel eddig egy büroban dolgoztak; a különbség csak az, hogy most más fődél alá kerültek. Új lapot csinálnak, de nem új s még nem is pihent erővel. Mikszáth az ő karcolatját oly unottan, kedv nélkül írta meg, mint aki már írt egypár száz karcolatot, amint hogy írt is, jót, rosszat vegyest. Egyszerű malőr, hogy éppen az új lapba írt első karcolat gyöngé...

... olykor-olykor Horváth Gyula megmondhatja az igazat fölfelé is, de szinte abszurdum, hogy pártember létére a keze meg ne legyen kötve a legtöbb esetben. A Pesti Hírlapnak okvetlenül sokat fog ártani az új lap (a Budapesti Hírlap tisztára ellenzéki, ennek ugyan nem árthat), de kétségtelen, hogy Horváth Gyula nem azért csapott föl szerkesztőnek, de Mikszáth nem azért hagyta ott Légrédyt, aki szegény a spárgáit most a Mikszáth után hullatott könnyeivel öntözi...³⁰

A *Magyar Hírlap* 1891. ápr. 1-től már nem mutatványszámként jelent meg, hanem előfizethető és nem csak példányonként vásárolható napilapként. A húsvéti szünet előtt és után a Ház kisebb-nagyobb törvényjavaslatokat tárgyalta, míg a közigazgatási bizottság feszült vitát folytatott a parlamenti tárgyalásra kerülő közigazgatási törvényjavaslatról. A hónap folyamán néhány tárcsa, egy elbeszélés jelent meg Mikszáthtól és ápr. 19-én jelent meg az indulás óta ígért folytatásos regény, a *Galamb a kalitkában* c. első közleménye. A tizenhatodik folytatásnál, máj. 7-én a regény közlése megszakadt. Mikszáth megbetegedett.³¹

Mikszáth főmunkatársi tevékenysége a *Magyar Hírlap*nál szemmel láthatólag csekély volt. Ezt az olvasók is észrevették és leveleket intéztek a szerkesztőséghez. 1891. ápr. 17-én „Sz. M. Szentés” kérdésére a következő „határozott” választ kapta: „... Mikszáth Kálmán, hála istennek, olyan egészséges, mint a makk és mindennap ír cikket, tréfát, csevegést, újdonságot vagy apró hírt vagy valamennyit; saját neve, álnév alatt vagy névtelenül”.³² Ez a szerkesztőségi válasz nem felelt meg a valóságnak, mint jeleztük, Mikszáth alig szerepelt a lapban. — „L. F. Albertirsa” jeligéjű levélre 1891. máj. 1-én a következő választ adták: „Mikszáth Kálmán a *T. Ház* írását akkor fogja megkezdeni, amikor a közigazgatási törvényjavaslat a Ház elé kerül.”³³ Mint fent említettük máj. 7-én a *Galamb a kalitkában* c. regény közlése megszakadt, öt nap telt el, míg a szerkesztőségi üzenetek között az „Első előfizető”-nek szóló válaszban az újság egykori olvasói értesülhettek a folytatások elmaradásának okáról: „A »Galamb a kalitkában« folytatása azért maradt ki a lapunkból, mert az elbeszélés írója, Mikszáth Kálmán főmunkatársunk — sajnos — ágyban fekvő beteg volt. Most már lábadozóban van így néhány nap kérdése csak, hogy novellájának hátralévő részét megírja...”³⁴

Teltek múltak a napok, a regény folytatás csak nem látott napvilágot. Május közepén viszont az a hír jelent meg az újságokban, hogy Horváth Gyula és Mikszáth Kálmán kilép a szabadelvű pártból és lemond a képviselői

³⁰ *Ország-Világ*, 1891. ápr. 28., 13. sz. 211.

³¹ A regényközlésről l. részletesebben MKÖM 4. köt. 171—172.

³² *Magyar Hírlap*, i. h. 7.

³³ *Magyar Hírlap*, i. h. 14.

³⁴ *Magyar Hírlap*, 1891. máj. 12. 13.

mandátumról. Ezt a hírt a *Pesti Hírlap* is közölte és Mikszáthról — kinek nevét márc. 21. óta sehol nem említette — a következőket írta: „... Mint halljuk, Mikszáth Kálmán orsz. képviselő még a közigazgatási vita megkezdése előtt szintén le fog mondani [Horváth Gyulával együtt] képviselői állásáról.”³⁵ A Mikszáthról szállongó hírekkel kapcsolatban a *Magyar Hírlap* következő napi számában cáfolat jelent meg:

„Több lap ma azt a hírt közli, hogy Mikszáth Kálmán képviselő úr mandátumát letenni szándékozik. Nem tudjuk, hogy betegen fekvő munkatársunk szándékairól, minő forrásból értesülnek a lapok (talán nem egészen tisztá az a forrás), annyit azonban tudunk, hogy Mikszáth képviselő úr fölöslegesnek tartja, hogy saját ügyeivel beteg állapotában foglalkozzék, annál is inkább, mert látja, hallja és tudja, hogy minden jóakarója kizárólag az ő ügyeivel babrál.”³⁶

Két nap múlva a *Magyar Hírlap* hírrovatában újabb cáfolat jelent meg:

„Mikszáth Kálmán orsz. képviselő, főmunkatársunk tudvalevőleg betegen fekszik. Ezt lapunk és Mikszáth jóakarói két hírrel hozzák kombinációba. Az egyik az: hogy Mikszáth orsz. képviselői mandátumáról lemond; a másik az: hogy a »Magyar Hírlap«-tól lép vissza. Mind a két hír egyformán hazugság.”³⁷

Újabb két nap múlva a lap arról adott hírt, hogy

„Mikszáth Kálmán orsz. képviselő, lapunk főmunkatársa, mint számos barátja és tisztelője örömeire jelenthetjük, betegségéből már annyira fölépült, hogy ma elhagyta ágyát. Néhány napig még kénytelen lesz a szobában maradni, de a hét végén ismét közöttünk lesz, s megkezdheti munkásságát. A nyáron Mikszáth Kálmán Karlsbadba utazik, hogy egészségét teljesen helyreállítsa.”³⁸

Mikszáth betegségével és képviselői mandátumáról való lemondásával foglalkozik az *Ország-Világban* Benedek Elek is. Az utóbbi kérdést ironikusan kezelte:

„... Mikszáth, a jó palóc, már nem vette a dolgot ilyen szigorúan [mint Horváth Gyula]. Ha kilép is a klubból, de mandátumát megtartja. Kár is volna eldobni azt a drága jószágot. Mert ha neki nem is, a kormánypárt kasszájának sok szép pénzébe kerülhetett. Hiába, az írókat szeretik olvasni ingyen, de képviselővé már őket sem választják ingyen. Minden »beszélő köntösnél« szebben beszél egy ropogós ezres. Szegény Mikszáthnak különben a mandátumnál nagyobb gondot okoz a gyomra meg a torka. A betegség kiverte kezéből a tollat, még pedig oly kegyetlenül, hogy legutolsó novelláját, mely a »Magyar Hírlap«-ban indult meg, egy kettőspontnál kellett félbeszakítania. »Ő pedig (már nem emlékszem a hős nevére) így szólt: «Hogy mit szólt, hogyan szólt, azt már nem lehetett megtudni a másnapi számból, képzelhető nagy bosszúságára a publikumnak és — Légrádynak...»³⁹

Míg a *Magyar Hírlap* többszörösen cáfolta Mikszáthnak a mandátumáról való lemondását, addig Horváth Gyula lemondása tény volt és a szerkesztő a *Magyar Hírlap* hasábjait használta fel arra, hogy a balavásári szabadelvű párti választóihoz intézett *Nyílt levelét* közlétegye. E hosszú nyilatkozatban végigtekintette tizenkilenc éves politikai múltját, az 1875-től a szabadelvű

³⁵ *Pesti Hírlap*, 1891. máj. 16. 2.

³⁶ *Magyar Hírlap*, 1891. máj. 17. 57. sz. 3.

³⁷ *Magyar Hírlap*, 1891. máj. 19. 58. sz. 2.

³⁸ *Magyar Hírlap*, 1891. máj. 21. 60. sz. 3.

³⁹ *Ország-Világ*, 1891. máj. 23. 21. sz. 357.

párt soraiban töltött másfél évtizedet. Részletesen szólt Tisza Kálmánhoz fűződő kapcsolatáról, szólt egymás közötti vitáikról is. A szabadelvű pártból való kilépésének és mandátumától való megválásának okát abban jelölte meg, hogy nem ért egyet a közigazgatási törvényjavaslattal, mert annak „törvényvé válása esetében egy bizonyos, ez pedig az, hogy Magyarországon a közigazgatási tisztviselők kinevezése öt éven át a belügyminiszter kezébe van letéve, s ezen hatalom bőven elegendő arra, hogy a törvényhozás jövő összealkotása fölött feltétlenül rendelkezék és az általa a reform többi része az ő egyedüli akaratától és elhatározásától függjön.” Álláspontja alátámasztására név és cím említése nélkül hivatkozott Mikszáthnak *A kodifikátor és a javaslat c.* cikkére. Ez az utalás a következőképpen hangzott a *Nyílt levélben*: a közigazgatási javaslattal kapcsolatos bírálatnak

„adott kifejezést a »Magyar Hírlap«, melyet szerkeszteni szerencsém van és hogy minő vélemény-szabadságot tart megengedhetőnek a szabadelvű párt vezére, Szapáry Gyula gróf, az iránt tájékoztatást nyújthat önöknek az, hogy nemcsak én, hanem a lapnak egy másik munkatársa is figyelmeztetve lettünk általa, hogy a még csak bizottságban tárgyalat javaslat bírálatá inkompatibilis pártállásunkkal.⁴⁰ A pártkérdés fölvetését teljesen jogosultnak tartom, amidőn egy javaslat a pártban, vagy a képviselőházban tárgyalatik, de arra még esetet alkotmányos államban nem tudok, hogy e tárgyalásokat megelőzőleg, tehát minden előzetes kritika teljes kizárásával, a pártkérdés valaha valakivel szemben fölvetetett volna...⁴¹

Horváth Gyulának mandátumáról való lemondását a képviselőház 1891. máj. 20-i ülésén tudomásul vette.⁴²

Mikszáth Kálmán szabadelvű párti mandátumáról való lemondásának híre tehát szoros összefüggésben állt a közigazgatási törvényjavaslatot benyújtó Szapáry Gyulával szemben való fenntartásokkal, amelyet a *Magyar Hírlap* és szerkesztője, Horváth Gyula a lap megindulása óta hangoztatott, és amelyek az 1891. márc. 22-én a lap hasábjain megjelentetett *A kodifikátor és a javaslat* című cikkében — ugyanakkor név nélkül közlött, de a politikai berkekben mindenkitől tudottan — Mikszáth is vallott és magáévá tett. Mikszáth lemondási vagy lemondatási híre nem bizonyult valóznak, Mikszáth nem a mandátumról mondott le, hanem a betegség címén fokozatosan lazította kapcsolatát a *Magyar Hírlappal*. Az újság 1891. máj. 21-i — fentiekben idézett —

⁴⁰ Négy és fél hónap múlva, 1891. aug. 5-én a *Magyar Hírlap* hasábjain Horváth Gyulától egy cikk látott napvilágot »Finita la commedia« címmel. Ez az írás belevilágít abba a politikai szituációba, amelyben Mikszáth *A kodifikátor és a javaslat c.* karcolatot megírta: Horváth Gyula szabadelvű párti mandátummal helyet foglalva a Házban, opozícióba vonult a Szapáry-kormánnyal szemben; az ellenzék vérmes reményeivel azonosította magát és a vita előtt álló közigazgatási törvényjavaslat eredeti formában való elvetését jósolta meg és egy áthidaló, csak az általános elveket leszögező törvényjavaslat elfogadtatására látott lehetőséget. E politikai »jósolat« közlésére a legalkalmasabb egyént, Mikszáth Kálmánt nem én, hanem Mikszáth írta meg és az ő ellenállhatatlan szarkazmusa, meg humora a miniszterelnöknek és javaslatának kigúnyolására fordította azt. Szenvedtük is együtt e tréfiáért a szemrehányást, meg is osztottuk becsületesen — a nagyobbik részt nekem adta — a korholásokból...« Arra eddig sem közvetlen, sem közvetett adatunk sincs, hogy miként fogadta Mikszáth e politikai leleplezést. Ismerve a szabadelvű párthoz fűződő személyes és érzelmi kapcsolatait, feltételezhető, hogy kellemetlenül érinthette annak utólagos írásbeli bizonyítása, hogy egy manipuláció eszközeként felhasználták, kihasználva azt a személyes szimpátiáját, amellyel még március derekán Horváth Gyulához kötődött.

⁴¹ *Magyar Hírlap*, 1891. máj. 16., 56. sz. 17—18.

híret követően hosszú hetekig nem jelent meg írás Mikszáthtól és nem jelent meg híradás egészségi állapotáról. A lap jún. 21-i 91. számában, a 9. lapon előfizetési felhívás jelent meg a második félévre. Ebben nem ígérték ugyan a scarroni parlamenti karcolatokat, de bejelentették, hogy „A Magyar Hírlap minden előfizetője — legyen az bár régi vagy olyan, aki most lép be az előfizetők sorába — ingyen és egész terjedelmében megkapja főmunkatársunk, Mikszáth Kálmán *Galamb a kalitkában* című hosszabb elbeszélését.” A *Magyar Hírlap* jún. 28-i számában a 15—16. lapon végre megjelent a félbemaradt regény befejezése és a lap ugyanabban a számában a hírrovat élén, a regény könyv alakban való szétküldésének bejelentésén kívül a következőket közölték:

„Egyben jelentjük, hogy Mikszáth Kálmán egészsége az utolsó napokban olyan örvendetes módon javult, hogy nemcsak befejezhette súlyos betegsége miatt félbeszakított elbeszélését, hanem eleget tehet olvasóink sűrűn hangoztatott óhajának: és újra kezébe veheti azt a tollat, melynél kedvesebb' em ismer manapság a magyar olvasó.”

Újabb két hét telt el és sem Mikszáthtól nem jelent meg írás, sem róla nem közöltek semmiféle hírt. A frissebb információt újból a szerkesztőségi üzenetekben kaphatjuk meg: K. I.-nek Miklóstelepre a következőt üzenték:

„Mikszáth Kálmánt, fájdalom, egy igen hatalmas úr gátolja meg már hónapok óta, s ennek az úrnak a neve: epekő. Kínzó zsarnok, aki sok álmatlan éjszakát hozott Scarro-nunknak, aggodással terhes napokat nekünk, s minden jóbarátjának. Most az üdülés útján van s a karlsbadi »Schlossbrunn«-ból issza az egészséget és teljes munkaképesség biztató reményét. Addig, míg ez bekövetkezik, már csak türelmeskedjünk. Megnyugtatóul írhatjuk, hogy Mikszáth Kálmán lapunk megalapítása, március 21-ike óta egy sort sem írt az őn által idézett lapba.”⁴²

Az utóbbi rejtélyes mondat jelentős filológiai problémát vet fel: melyik lehet az a lap, amely után a miklóstelepi olvasó érdeklődhetett. Minden valószínűség szerint az elhagyott redakció, a *Pesti Hírlap* szerkesztősége. Mint az előzőekben Benedek Elek csipkelődéseiből láthattuk, egy ideig azzal vádolták Mikszáthot, hogy mind a két lapnak fog írni. De a *Magyar Hírlap* megindulása után nem jelent meg nevével vagy álnevével írás a *Pesti Hírlapban*. A parlamenti karcolatok a *Pesti Hírlapban* 1891. márc. 21. után is megjelennek előbb „A mai ülés” címmel, majd ápr. 16-án „A t. Házból” címmel is. Valószínűleg erre a cikkekre vonatkozik az újság 1891. ápr. 23-i számában az Sch. I. Budapest-re szóló üzenet: „1. Sebők Zsigmond munkatársunk írja.” — Ehhez hasonló üzenetek a közigazgatási vita során szaporodnak: »Z. M. A kérdések szerint, 1. felelős szerkesztőnk írta. 2. Sebők Zsigmond. 3. Murai Károly.,⁴⁴” H. K. Azokat a karcolatokat Sebők Zsigmond írja.,⁴⁵” M. S. Baj. Az elsőt Murai Károly, a 2-at és 3-at Sebők Zsigmond írta.”⁴⁶

Magától Mikszáthtól tudjuk a legautentikusabban, hogy 1890-ben és az 1891-es év elején a *Pesti Hírlapban* már többször Sebők Zsigmond írta meg a parlamenti karcolatot,⁴⁷ teljesen bizonyosra vehető, hogy a laptól való eltá-

⁴² *Képviselőházi Napló*, 1887—92. 23. köt. 160.

⁴³ *Magyar Hírlap*, 1891. júl. 12., 111. sz. 14. l.

⁴⁴ *Pesti Hírlap*, 1891. jún. 21., 169. sz. 16.

⁴⁵ *Pesti Hírlap*, 1891. jún. 27., 175. sz. 12.

⁴⁶ *Pesti Hírlap*, 1891. jún. 28., 176. sz. 16.

⁴⁷ »Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai« Bp., 1892. A karcolatok története újraközölve: Mikszáth Kálmán munkái 33. köt. »A saját ábrázatomról« 162.

vozása után Légrády Károly Sebőköt bízta meg a rovat további vitelével és erre vonatkoznak a fentebb idézett szerkesztőségi üzenetek.

Ebből az is következik, hogy 1891. márc. 21-től 1891. aug. 15-ig — amíg Mikszáth a *Magyar Hírlap* főmunkatársa volt — *nem jelent meg írása a Pesti Hírlapban.* (Így kétségesnek kell tartani a Bisztray Gyula gondozta Krk 40. kötetben található *Szomorú szép asszony* M. K. jelzéssel közölt írásának Mikszáthhoz fűzhető voltát; írhatta Murai Károly is, vagy Munkácsy Kálmán is. Mindkettőjüktől ezekben a hónapokban jelentek meg névvel jelzett írások is a *Pesti Hírlap* hasábjain.)

E kitérő után visszatérve Mikszáth és a *Magyar Hírlap* kapcsolatára, le kell szögeznünk, hogy a *Galamb a kalitkában* 1891. jún. 28-án közölt befejező közleménye után több nevével jelzett írás nem látott nyomdafestéket a lap hasábjain. Júliusban és augusztus elején Karlsbadban gyógykezelte magát.

1891. aug. 14-én a *Magyar Hírlap* fejlécéről a szerkesztő neve mellől lekerült az öt hónapig ott szereplő szöveg: „Főmunkatárs: Mikszáth Kálmán”. Ugyanabban a számban a 4. lapon a hírek élén a következő kommuniké olvasható:

„*Mikszáth Kálmán* úr, lapunk eddigi főmunkatársa, mint egy hozzánk intézett levélben és a »Nemzet« mai esti lapjában olvassuk, kilép szerkesztőségünk kötelékéből. Midőn ezt olvasóinkkal tudatjuk, nem mulaszthatjuk el, hogy lapunk ama t. előfizetőit, kik Mikszáth Kálmán úr közremunkálkodására való tekintettel fizettek elő lapunkra, arra figyelmeztessük, hogy kitűnő íróársunk, a »Nemzet« esti lapja szerint a »Pesti Hírlap«-ban folytatja majd írói tevékenységét. Tisztelt laptársainkat pedig kérjük, szíveskedjenek a fentebbi sorokat reprodukálni”.

Ezt a hírt ugyancsak aug. 14-én a *Fővárosi Lapok* is közölte,⁴⁸ a *Pesti Hírlap* csak hat napnyi várakozás után, aug. 20-án tette közzé a hírt a következőképpen: „Mikszáth Kálmán úr, ki pár hónapon át a Horváth Gyula szerkesztésében megjelenő Magyar Hírlap főmunkatársa volt, e napokban megvált a nevezett laptól, mit a Magyar Hírlap következő sorokban adott tudomásul közönségének . . .”⁴⁹ Ezután teljes egészében közölték a *Magyar Hírlap* feljebb olvasható közleményét.

Az eltökélt szándék, a többszörösen beharangozott hír ellenére Mikszáth csak 1891. szept. 1-től lépett vissza a *Pesti Hírlap* kötelékébe. Az intervallumot magyarázhatja az, hogy minden valószínűség szerint meg kellett várnia, amíg a kiadótulajdonos, Légrády Károly nyaralásából visszaérkezik a fővárosba és átveszi a lap dolgait.⁵⁰ Légrády visszatéréséről a *Pesti Hírlap* 1891. aug. 28-i száma adott tudósítást,⁵¹ ezt követően az újság szept. 1-i számában, a „Napi hírek” rovat élén adták közre Mikszáth visszafogadást kérő írását, amelyet Légrády Károlyhoz intézett levél formájában fogalmazott meg.

„Kedves Barátom! Azt kívánjátok tőlem [ti. a redakció] — kezdte levelét Mikszáth —, hogy most, midőn holnaptól kezdve újra a »Pesti Hírlap« kötelékébe lépek, ezt egy episztolával tudassam a lap olvasóival . . . mi legyen e levélben? Talán eltávozásom és

⁴⁸ *Fővárosi Lapok*, 1891. aug. 14., 222. sz. 1649.

⁴⁹ *Pesti Hírlap*, 1891. aug. 20. 5.

⁵⁰ Itt jegyezzük meg, hogy Méreiné Juhász Margit feltehetően a sajtóban megjelent közleményekre alapozva véleményét azt állította, hogy Mikszáthtól »aug. 15-én ismét megjelennek a *Karcolatok a t. Házból* a lap [a *Pesti Hírlap*] hasábjain . . .« Krk 25. köt. 203. — A tények arra mutatnak, hogy ez a megállapítás téves következtetéseken alapult.

⁵¹ *Pesti Hírlap*, 1891. aug. 28., 236. sz. 5.

visszaérkezésem történetét szeretnétek leírva látni? Nem érdekes az! S te különben is tudod, mi volt a távozási indok. Nem pénz (mert hiszen pénzben te nekem többet akartál adni, mint amennyiről egy magyar újságíró álmodozhat), nem is politikai differenciák, mindig helyeseltem azt a szabadelvű irányt, melyben a Pesti Hírlap mozgott, s nem volt szándékom ellenséges táborba menni, hanem csak más ezredbe; nem is személyes összeférhetlenség vitt el, mert az köztünk hosszú évtized alatt nem volt egyszer sem . . . visszahozott egyedül azon mérsékelt szabadelvű irány, melyet a lap vall. Kérlek is rá, hogy ezt az irányt tartsátok meg ezentúl is.”⁵²

A helyzet iróniájából vagy a nehezen megszületett bebocsátást kérő levél körültekintő megfogalmazásából fakadt, hogy a *Pesti Hírlap* következő napi számában⁵³ a „Szerkesztői üzenetek” élén újra foglalkoztak Mikszáth visszatérésével, pontosabban a Légrády Károlyhoz intézett levél egy „sajtóhibáját” korigálták, azt a passzust — amelyet mi is idézünk —, amelyben a *Pesti Hírlapot* jellemezve Mikszáth a következőket írta: „. . . visszahozott egyedül azon mérsékelt szabadelvű irány, melyet a lap vall”. A szerkesztőségi üzenet szerint a mondatban a mérsékelt és a szabadelvű szó között a kéziratban még meglevő vessző elsikkadt és ez a tény hamis képet adhat a lap irányvonaláról. Légrády tehát nehezményezhette a jelzős szerkezetet és a »mérsékelt« szó után követelt vesszővel a szót a lap általános irányvonalának jellemzésére óhajtott alkalmazni, a megszorító jelző nélküli szabadelvűség hangoztatásával pedig a kormányzó párt és a lap közötti felhőtlen viszonyt kívánhatta érzékelteni. A szerkesztői üzenet szövegét a textus vizsgálata szerint is minden bizonnyal Mikszáth Kálmánnak kellett megírnia.

*

A következő hetek eseményei arra mutatnak, hogy a bebocsátást kérő levél, az interpretációs félreértést tisztázandó „vessző-nyilatkozat” után Mikszáth Kálmán és Légrády Károly kapcsolata rendeződött: szept. 13-tól közölni kezdte a *Pesti Hírlap* *A Plútó* c. elbeszélését,⁵⁴ majd ezt követően — publicisztikai cikkei mellett — szept. 23-tól tíz folytatásban következett *A király reggelije* című, az 1891 decemberében a karácsonyi könyvpiacon kötetben *A kis primás* címen napvilágot látott Mikszáth kisregény.⁵⁵ És végül — ez is Mikszáth és Légrády kapcsolatának elrendeződését jelentette — 1891 szeptemberében alakulatott ki a korábbi évtized parlamenti karcolataiból válogatott *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai* című gyűjteményes kötet gondolata is. Ez a kötet Légrády kiadásában, a kiadó meleg hangú, az 1891 márciusa és augusztusa közötti személyes feszültségeket feledtető, 1891. okt. 31-i dátummal ellátott Előszavával és Mikszáth Kálmánnak *A karcolatok története* c. bevezetőjével a korábbi tíz év terméséből kilencven karcolatot tartalmazott. A több mint 22 íves kötet már 1891 novemberének végén, a karácsonyi könyvpiacon könyveivel együtt, elhagyhatta a nyomdát.

⁵² *Pesti Hírlap*, 1891. szept. 1. 239. sz. 6.

⁵³ *Pesti Hírlap*, 1891. szept. 2., 240. sz. 13.

⁵⁴ Krk 41. köt. 7—32.

⁵⁵ Krk 4. köt. 69—120.

ISTVÁN REJTŐ

Kálmán Mikszáth und das Magyar Hírlap («Ungarische Nachrichtenblatt»)

Der Verfasser der Abhandlung wurde während der textologischen Arbeiten der textkritischen Ausgabe *Mikszáth Kálmán Összes Művei* (Kálmán Mikszáths Gesamte Werke) aufmerksam darauf, daß Kálmán Mikszáth, der berühmte Prosaist und anerkannte Publicist der Zeit, aus dem Band der, dem regierenden liberalen Partei beistehenden Tageszeitung *Pesti Hírlap* (Pester Nachrichtenblatt) in 1891 ausscheiden war. Diese Scheidung aus der Redaktion war umso mehr beachtungswert als Mikszáth sich zehn Jahren lang mit seinen, in der Spalten dieser Zeitung entfalteteten Tätigkeit, einen landgültigen Name verschaffte.

In der Abhandlung macht der Verfasser, mit der Hilfe aus der ehemaligen Presse ausgenommenen Angaben vor, daß das Motiv der Scheidung aus Mikszáths persönlichen politischen Bindung kommt. Der Grund dieser Bindung war die Freundschaft, die Mikszáth an den, in den vorigen Jahr zum Rücktritt gezwungenen, gleichfalls zum liberalparteiangehörigen Ministerpräsident, Kálmán Tisza, knüpfte.

Die neue Zeitung, deren Hauptmitarbeiter Mikszáth wurde, war das *Magyar Hírlap* (Ungarische Nachrichtenblatt). Die Redaktion des Blattes stand in dieser Zeit gegenüber der, aus der neuen Liberalen Partei entstandenen Regierung, aber sie stand nicht dem ehemaligen Ministerpräsident bei, sondern sie zog sich zur Parlamentopposition der regierenden Partei. Mikszáth wurde sich der Tatsache nur nach der politischen Ereignissen von mehreren Monaten bewußt, daß die Opposition seines Hauptredakteurs und seine eigene gegen den amtlichen Ministerpräsident aus gegensätzlichen Quellen entspringen.

Mikszáth zog die Konsequenz. Er lockerte seine Beziehungen mit dem *Magyar Hírlap* auf und nach fünf Monaten kehrte er in die verlassene Redaktion zurück. Er wurde nochmals der Mitglied der Redaktion von *Pesti Hírlap*.